

THE NECESSITY OF GENDER EQUALITY

MALIN RÖNNBLOM OCH LINDA SANDBERG

Keywords

Gender equality, place, Kiruna, critical policy analysis, problem representation, gendered power relations

Summary

Norrland is often represented and constructed as a “typical male” region, a region dominated by rural problems. The “male” power structure is often depicted as a static problem, a part of a rural traditionally bound periphery which cannot be changed. In public discourse, Kiruna is positioned as a town adjusted to men which is a situation in need of change; it is argued that gender equality is a necessity for Kiruna’s survival. Put differently: there are clear ambitions for change. By studying how gender equality is made and how gender equality is produced in different practices, this article studies the implications of these ambitions.

A key analytical starting point is that gender equality is something “made” by various actors in specific contexts. Gender equality is understood as an empirical field filled with meaning, or produced, in different contexts, not as a “fact” that can be measured. With place as an analytical hub, and inspired by Carol Bacchi’s critical approach to policy analysis we examine how gender equality is articulated and how place is produced.

Using policy documents, newspaper materials and interviews, we conclude that gender equality is filled with partially different meanings in the three themes, but attractiveness stands out as a central underlying rationality – often in combination with participation and the absence of conflict between women and men. These representations of gender equality create a win-win, a non-conflictual understanding of gender equality, underpinned by an understanding of men and women as different and complementary subjects.

In spite of clear articulations of men’s privileged position and women’s subordinate position, the measures suggested for achieving change target the image of Kiruna rather than gendered power relations. We explain this result in the context of overall processes of de-politicisation in contemporary society and by the need for Kiruna to be seen as “good” and “attractive” in order to challenge and avoid reproducing the picture of the Northern periphery as backward and traditional.

I artikeln undersöker författarna hur föreställningar om kön samverkar med föreställningar om plats. Jämställdhet betraktas som något som görs snarare än som en självklar politisk målsättning. Den geografiska plats där detta undersöks är Kiruna, en plats under förhandling när det gäller såväl föreställningar och förståelse, som rent fysiskt.

DEN NÖDVÄNDIGA JÄMSTÄLLDHETEN

MALIN RÖNNBLOM OCH LINDA SANDBERG

Stridbara gruvarbetare som fiskar, jagar och kör skoter på fritiden. En vanlig beskrivning av den typiske Kirunabon. När delar av staden nu ska flyttas och byggas upp på nytt så vill de styrande bredda schablonbilden. Machostämpeln ska bort. Och vi kommer att lyckas, tror kommunalrådet Kristina Zakrisson. (Bergström 2012, Genus)

Kvinnorna i Kiruna tjänar mest i Norrbotten, mycket tack vare att kvinnorna sökt sig till LKAB och andra industrijobb. Men precis som i övriga Sverige och i Norrbotten tjänar kvinnorna mindre än männen. (Norberg Juuso 2014, NSD)

Föreställningar om modernitet och utveckling inbegriper ofta jämställdhet. Ett modernt samhälle bör vara ett jämställt samhälle. Ett modernt samhälle anses ofta också vara ett urbant samhälle, gärna en storstad. Det är i staden som framsteg och utveckling anses ske. På så sätt sammankopplas modernitet med centrum medan periferin, landsbygden, får stå för det omoderna, för bakåtsträvande och traditionalism. I ett modernt och jämställt samhälle förvärvsarbetar både kvinnor och män samtidigt som de tar ett gemensamt ansvar för barn och hushåll. Gällande periferin dominerar däremot traditionella föreställningar om kvinnor och män. Där anses inte jämställdheten ha ”kommit lika långt”. Inte minst får Norrlands inland ofta representera en plats där kvinnor och män lever enligt

mer traditionella eller stereotypa föreställningar om femininitet och maskulinitet än i den moderna staden. Det anses även innebära att kvinnor är ”mer förtryckta” i periferin än i centrum (Rönblom 2002). Tidigare forskning visar också att särskilt Norrbotten representeras som en ”typiskt manlig” region och att nutida geografiska

Norrand görs till en plats som präglas av utflyttning och arbetslöshet.

föreställningar om Norrland domineras av problem sammankopplade med glesbygd och periferi (Eriksson 2010). Norrland görs till en plats som präglas av utflyttning och arbetslöshet.

Vi menar att representationer av periferi, landsbygd, glesbygd och Norrland som omoderna och ojämställda bör förstås som utsidan av en etablerad diskurs om modernitet, utveckling och jämställdhet. ”Det jämställda Sverige” behöver en diskursiv utsida för att kunna artikuleras, det vill säga det normala definieras genom avvikelser. Denna utsida handlar inte minst om normativa föreställningar om platsen. Den bild som kommit att förknippas med Norrland är en manlig maktstruktur karakteriserad som ett till synes statistiskt problem, och genom att problemet kopplas till en viss plats representeras det som till synes oföränderligt. Problemet ”makt” görs därmed till ett problem som handlar om plats. I den här artikeln vill vi visa hur jämställdhet görs i periferin genom att analysera representationer av ”det ojämställda Norrland”.

Vi vill med andra ord sätta den diskursiva utsidan i centrum och analysera görandet av jämställdhet där. Genom att studera hur jämställdhet görs på en specifik plats i norra Sverige – Kiruna – är vår ambition att synliggöra hur jämställdhet produceras i relation till plats, att jämställdhet och plats produceras relationellt.

Varför är det intressant att studera just Kiruna? Vi menar att utvecklingen i Kiruna kan sägas utmana föreställningarna om den norrländska periferin som en plats präglad av stagnation och utflyttning. Det är idag en stad som präglas av stark expansion, den totala motsatsen till föreställningarna om den norrländska periferin. Staden byggdes som en mönsterstad i början av 1900-talet när järnmalmen började brytas på allvar och ett samhälle byggdes upp kring gruvan. I det sociala ingenjörskapets anda verkade LKAB:s första VD Hjalmar Lundbom för att staden kring gruvan skulle fungera för både arbetare och deras familjer (läs kvinnor och barn). Sedan i början av seklet har konjunkturna skiftat men beroendet av gruvan har bestått, i hög- såväl som i lågkonjunktur. Fram till början av 2000-talet hade lågkonjunkturen dominerat ett längre tag. Detta tydliga beroende av malmhanteringen har inneburit att konjunktursvängningar på en global marknad blir ytterst påtagliga och kännbara i Kiruna, något som bidragit både till perioder med hög arbetslöshet och till perioder med arbetskraftsbrist (Hägg 1993).

Gruvbrytningen har dominerat Kiruna. Och det är männen som har varit gruvarbetare. Bo Nilsson (2009) menar

att föreställningar kring manlighet präglar nutida mediereportage där gruvarbetare i Kiruna uttalar sig om sitt yrke, om gruvindustrin och om LKAB. 2004 meddelade LKAB Kiruna kommun att staden måste flyttas eftersom de nya malmådror som skulle brytas ligger under staden. Det var början på en ny epok i Kirunas historia, en ny mönsterstad skulle formars. Från att ha varit ett samhälle präglat av stagnation blev Kiruna ett samhälle präglat av expansion. I motsats till i princip hela Norrlands inland har Kiruna idag inte några problem med arbetslöshet. Snarare är det bristen på arbetskraft som utmärker det expansiva Kiruna.

Eira Andersson (2012) beskriver gruvmiljön som ett landskap fyllt av manlig symbolik, ett manligt gruvlandskap och gruvarbetet vid LKAB kan också beskrivas som ett arbete för män. Hon menar att kvinnor idag välkomnas i rollen som gruvarbetare. Detta är någonting nytt i relation till bilden av den manliga gruvarbetaren, men det sker utan att den manliga normen utmanas. På ett liknande sätt resonerar Kerstin Hägg när hon skriver att ”Det moderna projektet Kiruna framstår som ett manligt projekt, skapat av män och för män” (1993: 12). Gruvarbetets tydliga kopplingar till manlighet grundar sig på komplexa historiska processer där gruvarbetaren maskuliniserats (Abrahamsson med flera 2010) och därmed på den faktiska manliga (’biologiska’) dominansen, det vill säga att yrket dominera(t)s av män. Gruvmiljön är manlig i en diskursiv, kulturell, biologisk/kroppslig samt statistisk mening då arbetet, yrket och arbetsplatskulturen

har starka symboliska länkar till en långt driven arbetarmaskulinitet.

Något som också utmärker Kiruna är att alla – både kvinnor och män, i politiken och i det offentliga samtalet – pratar om och utgår ifrån föreställningar om att Kiruna är tillrättalagt för män. Och att detta explicit betraktas som ett problem, som något som ska ändras. Detta tal om Kiruna uttalas både i offentliga policydokument och i de intervjuer som vi genomfört med politiker och tjänstemän i Kiruna. Jämställdheten anses därmed nödvändig. I andra sammanhang är denna problemformulering ofta föremål för oenighet, exempelvis ställs etablissemangets föreställningar om Sverige som världens mest jämställda land mot aktivisters kritik mot könade maktordningar i samhället (Rönblom 2002). Huvudargumentet för den nödvändiga jämställdheten i Kiruna är att det handlar om *platsens* överlevnad och framförallt om behovet av arbetskraft. Jämställdheten behövs, krävs, för att kvinnor inte ska flytta ifrån Kiruna. Nu ska kvinnor ta plats. Delvis är detta inget nytt. I en studie av konstruktioner av jämställdhet i tre kommuner i norra Sverige som genomfördes under nittiotalets slut (Rönblom 2002) utmärkte sig Kiruna just genom att både kommunpolitiker och kvinnor aktiva i kvinnorörelsen hade en gemensam problembild – att Kiruna var ett samhälle byggt för män. Detta skilde sig från de övriga två kommunerna, Berg i Jämtland/Härjedalen och Robertsfors i Västerbotten, där denna föreställning fanns hos kvinnorörelsen men inte hos kommunernas ledande politiker.

I den här artikeln vill vi utforska vad denna gemensamma problembild – att Kiruna är en stad byggd av och för män – bygger på för underliggande antaganden om jämställdhet och plats.

I relation till den pågående utvecklingen av gruvorterna i Norrbotten finns flera exempel på hur olika lokala aktörer – offentliga och privata – har ambitionen att inkludera ett jämställdhets- och/eller mångfaldsperspektiv i den pågående expansionen. Dessa ambitioner uttalades när gruvbolaget *Northland Resources* etablerade sig i Pajala och av Gällivare kommun i relation till LKAB:s expansion i Malmberget. Kiruna kommun var tydlig med att den ville ta krafttag i samband med flytten av stadens centrum och artikulerade en tydlig ambition att inkludera ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv i det visionsarbete som genomfördes mellan 2012 och 2013. Det finns med andra ord tydliga ambitioner för förändring och i den här artikeln är vår ambition att studera innebörderna av dessa ambitioner. Eller rättare sagt: vad är det som anses bör förändras för att, som Kirunas kommunalråd säger i det inledande citatet, ta bort machostämpeln?

Syftet med artikeln är att – med utgångspunkt i de stora investeringar, de projekt och det förändringsarbete som sker i Kiruna – analysera hur jämställdhet görs i olika praktiker. Den förändring som det inledande citatet antyder är att ambitionen inte verkar vara att förändra själva Kiruna, eller Kirunaborna för den delen, utan *föreställningen* om, representationen av, platsen Kiruna. En central fråga i vår studie av detta förändringsarbete handlar

om att undersöka om detta gäller i ett vidare sammanhang. Vad, specifikt, är det som ska ändras? Genom att studera dessa förändringsambitioner är vår ambition att analytiskt fånga dynamiken mellan hur jämställdhet och plats produceras i relation till varandra. Vi vill studera denna relation i en tid av genomgripande förändring utifrån att vi betraktar situationen i Kiruna som ett slags extremt fall i betydelsen att själva platsen rent fysiskt är under förhandling.

Denna studie är en del av ett större forskningsprojekt kring den stadsomvandling som påbörjats i Kiruna. I projektet studeras de förändringar som omfattar platsen, men också relationer mellan människor och grupper i staden gällande frågor om inflytande, deltagande och makt över rummet. I denna artikel har vi valt att titta specifikt på de delar av materialet där jämställdhet fylls med innehåll, det vill säga de delar där jämställdhet artikuleras. Det handlar exempelvis om hemsidor där jämställdhet nämns och tidningsartiklar som specifikt lyfter jämställdhetsfrågor. Detta gör vi för att få en sammanhållen bild av hur jämställdhet idag diskuteras i Kiruna, varför det överhuvudtaget finns ett tal om jämställdhet just nu, vilka som diskuterar och arbetar med jämställdhetsfrågor och hur detta kommer till uttryck i den pågående samhällsomvandlingen.

För att förstå komplexiteten i hur jämställdhet görs har det här varit viktigt med ett brett kvalitativt angreppssätt och därför har ett omfattande empiriskt material använts. Det material som används är policydokument, tidningsmaterial samt

intervjuer med personer som på olika sätt kan förväntas komma i kontakt med förändringsarbete och jämställdhetsfrågor; politiker, tjänstepersoner, företagsledare samt aktivister. Totalt har 44 personer intervjuats mellan 2013-2014. Urvalet av informanter har växt fram genom kontinuerlig analys, i kombination med snöbollsmetoden där vi helt enkelt frågat våra informanter efter namn på personer som lyfter talet kring jämställdhet i Kiruna. De semistrukturerade intervjuerna tog mellan cirka 30 till 90 minuter vardera. Frågorna kretsade exempelvis kring representationer av det maskulina Kiruna, jämställdhet och förändringsarbete, talet om jämställdhet, och faktiskt jämställdhetsarbete. Intervjuerna spelades in, med tillstånd av informanterna, och har därefter transkriberats. De transkriberade intervjuerna har sedan analyserats av oss tillsammans i relation till det övriga materialet, inklusive rapporter och policydokument från kommunen och LKAB, flygblad, informationsblad, hemsidor och tidningsartiklar. Tidningsartiklarna är valda via dagspressdatabasen Mediarkivet, med sökorden Kiruna och jämställdhet, Kiruna och feminism. Utifrån detta breda empiriska material framträdde tre empiriska teman, eller centrala situationer, som också lyftes i våra intervjuer.

Dessa tre teman, våra empiriska fall, kan beskrivas som centrala och aktuella, platsspecifika nedslag och utgörs av:

1. Artikuleringen av jämställdhet i LKAB:s arbete med att rekrytera arbetskraft. Vi betraktar detta som ett exempel på ambitionen att bygga det goda samhället genom företagsexpansion och arbete.
2. Kiruna 2.0, vilket belyser hur jämställdhet artikuleras i Kiruna kommuns ambition att bygga det goda samhället. Den påbörjade stadsomvandlingsprocessen i Kiruna är ett unikt planeringsläge. Situationen kan ses som en möjlighet att förverkliga nya visioner då det sker en förändring *på*, men också *av* platsen. Stadsomvandlingsprocessen blir därmed en viktig del i att studera den förändring som sker, i synnerhet eftersom det i så stor utsträckning kommer att handla om vad Kiruna är och bör vara.
3. Artikuleringen av jämställdhet genom det engagemang som synliggjordes i november 2013 då en strippklubb kom till staden. Diskussionen kring jämställdhet och vilken sorts stad Kiruna skulle vara tog fart. Det blev därmed en tydlig diskussion om vad platsen Kiruna är och bör vara.

Vi inleder med ett avsnitt där vi presenterar våra analytiska och teoretiska utgångspunkter. Därefter följer ett avsnitt där vi övergripande visar hur jämställdhet

representeras i relation till platsen Kiruna för att sedan fördjupa analysen genom de tre empiriska nedslagen. Avslutningsvis sammanfattar vi våra resultat och diskuterar dess effekter för möjligheten till politisk och social förändring.

Platsen som analytiskt förhållningssätt

Det finns rumsliga föreställningar om vad Kiruna är. Platsen Kiruna bär drag av de föreställningar som på olika, ibland också motstridiga, sätt beskriver platsen, föreställningar som kopplas till Kiruna som fenomen. Med utgångspunkt i Agnews (1987) definition av plats förstås plats här både som en geografisk och fysisk plats samt som känslan för platsen. Känslan för en plats berör de subjektiva upplevelser människor har av en plats, samt dess sociala sammanhang. Platsen kan därmed sägas vara en arena för vardagsaktiviteter såväl som för förändringsarbete. En sådan bred förståelse för platsbegreppet öppnar upp för att förstå hur platser transformeras på ett flertal sätt, samt hur dessa transformationer också kan, och bör, förstås i relation till samhällliga maktrelationer. Massey (1994: 155) menar att platser inte har en enda, unik "identitet", utan att det finns interna konflikter kring dessa. Men detta förnekar inte betydelsen av platser eller det unika med specifika platser. Det platsspecifika reproduceras ständigt. En plats konstitueras därmed av de relationer som finns på platsen, vilka även sträcker sig utanför den fysiska platsen. Med Masseys definition följer ett synsätt på plats som gör att platsers identiteter är öppna, tillgängliga och föränderliga. Detta erbjuder en förståelse kring platser som öppna och porösa nätverk av sociala relationer, snarare än avgränsade områden (Massey 1994: 121). Platser kan kanske bäst förstås som processer, som alltid är länkade till andra platser och som ständigt reproduceras. Detta kan därmed sammanfattas i hur vi tar utgångspunkt i en förståelse av att platser ständigt produceras och reproduceras i relation till andra platser. Platsen görs, är ständigt i görande. På så sätt öppnar vi upp för att studera de processer och beskrivningar kring Kiruna vad Kiruna är och ska vara.

McDowell (1999) visar hur både platser och människor är könade. Dessa könade egenskaper varierar; i vardagen, på olika platser och interaktioner, och kommer till uttryck via genusymboler och förväntningar kring vad som anses vara lämpliga beteenden. Den rumsliga lokaliseringen spelar roll och därmed skapas en förståelse att plats och genusrelationer är ömsesidigt skapande och som oskiljaktiga. Platsen blir en aktör som skapar social ordning och specifika genusrelationer (genom nedärvda strukturer och handlingsmönster). Plats görs via maktrelationer som konstruerar bestämmelser som definierar gränser. Dessa gränser är både sociala och rumsliga, de definierar vem som tillhör en plats och vem som kan exkluderas. Föreställningar om att kön bidrar till att definiera platsen, innebär att det finns utrymme för förändring av de betydelse som tillskrivs Kiruna.

Vi vill undersöka hur föreställningar om kön samverkar med föreställningar om platsen samt hur dessa är sammankopplade med varandra. Annorlunda uttryckt använder vi platsen som ett slags nav för en maktkritisk analys där framförallt kön och plats står i centrum men där även andra maktrelationer som exempelvis klass artikuleras och representeras. I skapandet av platsen sammankopplas olika maktrelationer, fokus på platsen blir en form av metodologi för att fånga detta samspel.

Om skapandet av platsen fungerar som ett nav för en maktkritisk analys fungerar situationer där jämställdhet artikuleras som vår empiriska ingång. I det offentliga talet om jämställdhet betraktas jämställdhet oftast som en självklar och gemensam politisk målsättning. Jämställdhet diskuteras både i kvantitativa termer, som när ett sakområde eller en organisation betraktas som mer eller mindre jämställd, och utifrån en linjär temporalitet med utgångspunkten att tiden i sig ”förbättrar” jämställdheten. Vad denna åtråvärda jämställdhet anses vara är alltså mer sällan uttalat. Utgångspunkten är istället att detta är något som ”vi alla vet” och som ”vi alla vill ha”.

Vår utgångspunkt är den motsatta. Vi betraktar jämställdhet som något som görs, i olika sammanhang, i relation mellan aktörer och i aktörernas relationer till plats. Vår ansats kan betraktas som en del av det forskningsfält som ibland kallas för kritisk forskning om jämställdhet (Magnusson med flera 2008; se även Verloo 2007; Lombardo med flera 2009). Genom att sammanföra denna ansats med ett kritiskt förhållningssätt till plats är vår ambition att situera analysen

och även visa på hur platsgörandet är en central del av en maktkritisk ansats. Görandet av jämställdhet blir därmed ett görande av platsen, och platsgörandet är också en del av görandet av jämställdhet. Utifrån detta kritiska förhållningssätt, baserat på en post-strukturalistisk förståelse av makt

Görandet av jämställdhet blir därmed ett görande av platsen, och platsgörandet är också en del av görandet av jämställdhet.

som relationell och produktiv, betraktas det ”självklara jämställdhetspolitiska projektet” som flera och (delvis) konkurrerande föreställningar om vad jämställdhet ”är”. Dessa föreställningar skapar möjligheter för vissa former av förändringar samtidigt som andra utesluts, samt inbegriper även görandet av kön, i relation till andra maktrelationer. Att inte tala om detta görande tenderar att dölja att jämställdhet är ett politiskt fält som fylls med olika innehåll, beroende på relationer mellan olika aktörer och kontext och där samhälleliga maktrelationer spelar en avgörande roll. Kontexter är centrala, att dominerande diskurser och etablerade föreställningar alltid skapas i ett sammanhang och detta sammanhang är betydelsefullt (Bacchi 1999; Rönnblom 2002). Vi vill dock ge kontexten en mer central roll i analysen genom att även den betraktas som en form av maktrelation, det vill säga att platsen i sig produceras utifrån ett urbant tolkningsföreträde.

I analysarbetet har vi utgått från Carol Bacchis kritiska policyanalys "What's the problem represented to be? Approach" (WPR-ansatsen) (Bacchi 1999, 2009). Centralt i denna ansats är att ifrågasätta policyproblem som givna och istället betrakta dessa som något som hela tiden skapas i policy. Policyproblem är inte något som "finns" utan något som "görs". Genom att framförallt fokusera på de lösningar som produceras i policy är det möjligt att lyfta fram bakomliggande problemformuleringar. Lösningarna ger på så sätt problemet, och problemet skapar i sin tur vissa konsekvenser – för vad som är möjligt att göra eller inte, för hur subjektspositioner skapas och omskapas. Som vi ser det gör denna form av analys det möjligt att studera hur makt, kunskap och sanning samverkar i skapandet av policy och därmed också dess effekter. Vi har framför allt valt att använda oss av tre av de analysfrågor som ingår i WPR-ansatsen:

1. Hur är problemet representerat?;
2. Vilka underliggande antaganden bygger problemrepresentationen på? (exempelvis särskilda rationaliteter eller begreppsliga logiker); och
3. Vilka effekter och subjektspositioner skapas genom dessa problemrepresentationer?

De första två analysfrågorna används i de empiriska avsnitten medan vi kommer att diskutera den tredje frågan i artikelns slutsatser. När det gäller effekter talar Bacchi framför allt om diskursiva effekter (exempelvis vad som görs möjligt

respektive omöjligt att benämna) subjektifieringseffekter (vilka subjektspositioner som produceras) samt levda effekter (vilka implikationer får dessa problemrepresentationer i olika människors liv). Här är vi inte minst intresserade av vilka som görs till ansvariga för förändring och vilka som anses ska förändras, och vilka effekter detta i sin tur får. Liksom vad som anses som viktigt respektive oviktigt, görbart eller ogörbart, för de sätt på vilka jämställdhet görs.

Vi har valt att diskutera hur jämställdhet artikuleras genom våra tre empiriska exempel där frågor om det goda livet och den goda platsen står i centrum. Gemensamt för dessa tre händelser är att de synliggör föreställningar kring den goda platsen. Kiruna kommuns visionsarbete och planeringsprocesser, LKAB:s rekrytering av kvalificerad arbetskraft, samt motståndet mot etablerandet av strippklubben, utgår alla ifrån föreställningar kring vad Kiruna är och bör vara. Dessa tre händelser är också relaterade till tre dimensioner som kan betraktas som förutsättningar för ett demokratiskt samhälle: inflytande, arbete och kroppslig integritet (Gustafsson med flera 1997). Utifrån att vår empiriska analys fokuserar på ett förändringsarbete, där just lösningar spelar en central roll, menar vi att Bacchis approach är särskilt användbar, trots att det material som vi använder inte enbart är traditionellt policymaterial. Bacchi menar att WPA-ansatsen kan betraktas som ett sätt att utvärdera eller läsa policy "baklänges" vilket innebär att en situation där policyn är lösningsfokuserad lämpar sig för denna analytiska ansats. Vi

har därför utsträckt analysen till att inte enbart analysera policy i snäv mening. Tvärtom har vi valt att betrakta allt material som en form av text som går att analysera utifrån WPR-ansatsen, det vill säga: vi är intresserade av att studera hur problemet med jämställdhet representeras i olika material och vilka effekter dessa problemrepresentationer får.

Maskulint, nordligt och perifert – görande av platsen Kiruna

Kiruna ligger alltså rätt extra ordinärt till, geografiskt sett. Vi har också en hel del annat extra ordinärt att bjuda på, förutom läget. Vad sägs om världens största underjordiska järnmalmgruva, Icehotel, den samiska kulturen och en förestående stadsflytt? Ja, snart börjar vi baxa iväg våra hus till det nya Kiruna. Kiruna kyrkan, flera bostadshus från sekelskiftets början och Kirunas kulturvaggga Hjalmar Lundbohmsgården, står på listan över byggnader som kommer att få en ny placering i det som ska bli det nya Kiruna. Spännande och omvälvande är orden. (Kiruna Lappland 2014: 3)

De föreställningar som kopplas till Kiruna bör beaktas som en process av medvetna och omedvetna urvalsprocesser. Vissa bilder av staden lyfts fram, tas för givna, medan andra får en mera undanskymd position. Föreställningarna och bilderna av staden har därmed också ett syfte, en riktning och en vilja (Nilsson 2009). I officiella representationer och information som vänder sig till turister lyfts det unika Kiruna fram. Det unika läget, den unika naturen och den unga staden. Kiruna har på många sätt utvecklats till en stad med extrema kännetecken. Stadens geografiska läge, klimatet, de omkringliggande fjällen är en del av det som gör Kiruna unikt och blir en central del i den bild av Kiruna som aktivt förmedlas idag. Nilsson (2009) menar att i denna beskrivning av det unika läggs en värdering, någonting som man inte bör missa. Vi ser talet om jämställdhet på samma sätt, att det i dessa representationer skapas normativa föreställningar om vad ett jämställt Kiruna skulle vara. Vi vill också visa hur dessa föreställningar skapas i nära relation med platsen.

Ett bra samhälle är ett samhälle som är till för alla sorters invånare. Kulturer som systematiskt bejaktar vissa grupper av medborgare mer än andra är inte socialt hållbara. Kiruna som gruvstad och med en geografisk placering i ett hårt klimat och med långa avstånd till andra typer av samhällen är i vissa aspekter mer tillrättalagt för män och etablerade familjer än för tex unga kvinnor. Det framgår tydligt av hur utflyttningen från kommunen ser ut. (Kiruna 2.0)

Stereotypen för, om man ska beskriva Kirunabon så är det ju en man som är 44 och har klarblå Gortexjacka och fru och barn och skoter på gården och stuga i Björkliden. Jobbar på LKAB, högre tjänsteman eller mellan, så där och, det är liksom så den väver den framgångsrika Kirunabon och det är alltid en man, det skulle jag nog säga. Och det finns ju en väldigt, det är svårt att sätta fingret, det är svårt att beskriva. Men visst finns det en liksom en machokultur och en norm hur man ska vara både som man och som kvinna. (Intervju med politiker)

Vi kommer behöva arbetskraft framför allt inom kommunala yrkesgrupper, inom vård och omsorg. Hur ska vi attrahera, vi behöver attrahera fler som flyttar, större inflyttning om då behöver vi attrahera barnfamiljer. Och hur gör vi det? Så medvetenheten finns men... jag kan ju tycka att, jo då säger man ju också att nyckeln till att få folk att flytta in är ju oftast kvinnan i familjen. Att man behöver liksom .. det är oftast hon som står för det slutliga beslutet att nu väljer vi att flytta. (...) Vad är det då för faktorer som behöver finnas på plats? Det handlar ju som inte bara om ett brett utbud av butiker, det är ju liksom inte bara... Och det är ju oftast där man hamnar då. (Intervju med politiker)

I både intervjuer och policytexter återkommer liknande artikuleringar om Kiruna när det gäller kön och jämställdhet. Kiruna beskrivs som tillrättalagt för män, som en stad där kvinnorna inte får samma utrymme som män och där kvinnors och mäns liv i stor utsträckning är separerade. Männens dominans handlar både om arbete och fritid. Gruvan lyfts fram som den centrala arbetsgivaren och som en typiskt manlig arbetsplats, och fritidsintressen som skoteråkning är det som karaktäriserar den typiske Kirunabon, eller Kirunamannen. Det verkar finnas en slags samsyn om att Kiruna antingen ”är” en machostad eller att Kiruna ”uppfattas som” en machostad. Vad kan då sägas vara problemet med machostaden Kiruna?

I dessa artikuleringar går det att se flera men liknande problemrepresentationer: (1) att staden är gjord för män och att kvinnor missgynnas av detta, (2) att bilden av staden gör att kvinnor inte ser lika stora möjligheter att bo och verka där samt (3) att arbetsmarknaden är mer tillrättalagd för män än för kvinnor. Dessa problemrepresentationer är kopplade till både bilden av platsen Kiruna och till kvinnors och mäns förutsättningar att ha inflyttande och arbete i Kiruna. Problemrepresentationerna befinner sig dock på en övergripande nivå vilket gör det svårt att analysera dess effekter. Det vi har konstaterat är att de handlar om just inflyttande, arbete och bilden av/upplevelsen av platsen. En möjlig tolkning

är att problemet med jämställdhet blir en form av lösning av ett mer grundläggande problem: problemet med stadens överlevnad. Behovet av arbetskraft, för både kommun och bolag, kan lösas genom att lösa problemet med jämställdheten. I denna problemrepresentation framkommer också en form av tystnad när det gäller hur detta problem ska lösas. Hur ska kommunen attrahera kvinnor? Det handlar inte enbart om attraktiv shopping, men vad handlar det mer om? Det blir tydligt att det är något med själva platsen Kiruna som är problematiskt, samtidigt som denna plats också artikuleras som speciell och exotisk, att platsen i sig också har en potential att bli något helt annat, en plats som inkluderar alla. Det framkommer inte minst i de enda artikulationer där jämställdhet inte enbart artikuleras i termer av kön, och då är det sexualitet som ställs i centrum.

Visionen är att Kiruna ska bli Sveriges mest HBTQ-vänliga stad. Inom fem år och det kommer vi att lyckas med om fortsätter så här, i samarbete med LKAB och kommunen. När Kiruna kör Pride så kommer folk att åka hit. Det blir exotiskt med midnattssol. (...) Det kommer att ta några år men det kommer att vända, förut var de homosexuella knapsu, det kommer att vara homofoberna som kommer att vara annorlunda. (Intervju med Kiruna IF)

I flera intervjuer med politiker och tjänstemän lyfts Kiruna IF:s arbete med HBTQ-frågor fram som ett sätt att arbeta med jämställdhet. Den problemrepresentation

som görs här handlar om att Kiruna präglas av homofobi och att detta bör ändras. Här blir också platsen central. I och med att Kiruna ses som en machostad anses det extra problematiskt att vara homosexuell, eftersom det bryter mot tydliga normer för manlighet. Problemet homofobi görs till ett problem som handlar om män och manlighet. Samtidigt sammankopplas inte problemet homofobi med problemet machostaden. Vår slutsats är de underliggande antaganden som dessa problemrepresentationer bygger på är att kön och sexualitet inte kopplas samman med varandra, vilket också gör kön till en binär kategori. Jämställdhet handlar om kvinnor och män, som två homogena grupper.

Men vilka blir då effekterna av dessa problemrepresentationer? Vilka (vad) görs till ansvariga respektive drabbade av problemet med jämställdheten? För att svara på dessa frågor har vi valt att fördjupa analysen genom att analysera hur dessa övergripande problemrepresentationer artikuleras i de tre specifika exemplen: Attraktiva LKAB, Kiruna 2.0 samt Strippklubben som en katalysator för aktivism.

Attraktiva LKAB – konkurrensen om arbetskraften

LKAB ska vara en attraktiv arbetsgivare för redan anställda såväl som för framtidens medarbetare. (...) LKAB ska fortsatt arbeta aktivt med frågor kring mångfald och jämlikhet. Av nyrekryteringarna ska minst 25 procent vara kvinnor år 2020. (LKAB, inget datum a)

Den tydliga dominansen av gruvan och LKAB i Kiruna kan knappast överskattas. Inte minst är LKAB en dominerande arbetsgivare som i hög utsträckning präglar arbetsmarknaden i kommunen i sin helhet. Det handlar om en stor arbetsgivare med potential att också få till stånd stora förändringar. Samtidigt skapar de höga lönerna i gruvan en mycket tydlig uppdelning på arbetsmarknaden, framför allt mellan kvinnor och män, men även mellan infödda Kirunabor/norrälänningar och inflyttade från andra länder. I gruvan arbetar en stor majoritet infödda, vita män och en minoritet infödda, vita kvinnor.

På hemsidan presenterar sig LKAB som en historiskt sett mansdominerad arbetsplats men skriver att företaget idag är ett företag som aktivt arbetar för att öka andelen kvinnor bland medarbetarna. En genomgång av företagets hemsida och annat presentationsmaterial visar hur LKAB systematiskt använder bilder på både kvinnor och män i marknadskommunikation och informationsmaterial. Vi tolkar detta som att LKAB har ambitionen att förändra bilden av gruvarbetaren och på så sätt också göra arbetsplatsen mer attraktiv för kvinnor. I en intervju i Norrbottenskuriren (2012) lyfter fackförbundet Metalls ordförande fram jämställdhet som en central framtidsfråga för både gruvnäringen och orternas överlevnad:

Kvinnlig jämställdhet blir en nyckelfråga för gruvnäringen och gruvkommunernas framtid åren framöver. Det tror Tomas Nilsson, Metall Malmfältens ordförande. Om inte både kvinnor och män känner sig hemma i gruvorterna blir alla förlorare, säger han. Orternas attraktivitet kommer att bero på tillgången på attraktiva arbeten och meningsfylld fritid för både könen. - Jag vill mena att det är och kommer att vara en avgörande strategisk fråga för Malmfältskommunernas framtid. Det behövs jobb för både kvinnor och män om vi ska kunna få fungerande samhällen och därför måste jämställdhetsfrågan ges en central roll. (Bergmark 2012)

Citatet illustrerar en återkommande problemrepresentation som berör vikten av att attrahera fler medarbetare. Jämställdhet görs främst till en fråga om att det ska finnas personal att anställa, det vill säga det problem som ska lösas handlar om brist på arbetskraft. Där blir den attraktiva, jämställda arbetsgivaren central i lösningen på problemet, men stor vikt läggs också vid det goda samhället. För att kunna attrahera både kvinnor och män måste platsen vara till för alla. De problemrepresentationer som kompletterar, eller snarare konkretiserar problemrepresentationen "brist på arbetskraft" är "brist på heterogenitet" och "machokulturen".

En grundförutsättning för ett seriöst jämställdhets- och mångfaldsarbete är en arbetsplats fri från diskrimineringar. Ett företag med heterogena arbetsgrupper

skapar ett företag som är effektivt, innovativt och attraktivt. Med heterogena grupper menar vi en blandning av kvinnor och män, människor med olika kompetenser och bakgrund, olika nationaliteter, etnicitet och åldrar. (LKAB, inget datum b)

Den problemrepresentation som citatet illustrerar är att LKAB idag har för ensidig arbetskraft utifrån grunder som etnicitet, kön, nationalitet och ålder. Detta sammankopplas med diskriminering, att denna ensidighet hänger samman med att människor diskrimineras utifrån dessa grunder. Relaterat till problemet diskriminering framträder också ytterligare en problemrepresentation, en machokultur som präglar värderingar och bemötandet på arbetsplatsen och som utesluter kvinnor. Exempelvis görs det traditionella bastubadandet till något som inte går ihop med den jämställda arbetsplatsen:

Jag tänkte vi har haft en sån personaldag, på våran avdelning, vi samlade personal och så diskuterade vi vår verksamhet. Och då undviker vi att ha till exempel bastu på kvällen för då skulle vi ju separera oss. (Intervju med tjänsteperson vid LKAB)

Det är dock inte enbart bastukulturen som lyfts fram när problemrepresentationen machokulturen skapas utan även traditionella föreställningar om den maskulina gruvarbetaren. I LKAB:s projekt "Framtidens gruvkultur" var målet färre olyckor och ökad trivsel. Genom samtal om arbetsplatskultur, kön och säkerhet skapas en kultur där: "... gruvarbetarna bryr sig mer om att ta hand om sina egna kroppar och sina arbetskamrater" (Lorentzi 2012). Vi betraktar projektet som ett exempel på hur LKAB vill utmana en traditionell maskulinitet och därmed förbättra förutsättningarna för en arbetsplats som inte är otrivsam utan trivsam.

Ett underliggande antagande som helt dominerar hur jämställdhet artikuleras av LKAB är vikten av expansion och attraktivitet, att det handlar om att göra gruvarbete attraktivt för kvinnor och att kvinnor attraheras av delvis andra saker än män. På så sätt vilar argumentationen på en tydlig uppdelning mellan kvinnor och män, en uppdelning som även bygger på ett olikhetstänkande, att kvinnor och män är olika och attraheras av olika saker. Attraktivitet framställs som ett centralt mål att uppfylla, och kan även betraktas som en självklar rationalitet kring vilken de olika problemrepresentationerna byggs upp. Attraktivitet sammankopplas på ett självklart sätt med jämställdhet och mångfald, frågor som därmed blir frånkopplade från att handla om makt. Attraktivitet sammankopplas även med platsen Kiruna, framför allt genom att det som gäller LKAB görs synonymt med det som gäller Kiruna som plats. Bolagets personalpolicy utgår från vikten av att LKAB ska betraktas som en attraktiv arbetsgivare och att brist

på mångfald samt en dominerande machokultur motverkar detta, vilket i sin tur också bidrar till bristen på arbetskraft.

Kiruna 2.0. Om visionsarbete och planeringsprocesser

Det nya Kiruna ska helt enkelt bli en ännu bättre plats att bo på!
(Kiruna kommun, inget datum a)

Alla samhällsbyggare och annat som kommunen varit i kontakt med under processen har sagt att vill ni vinna framtiden så bygger ni en stad för ungdomar och för kvinnor, det är så ni vinner framtiden, då bygger ni Kiruna starkt för framtiden, det är ungdomarna och kvinnorna som flyttar först när de är missnöjda. Skotrarna de finns där, fotbollsplanen och hockeyplanen de finns där, det är inte så komplicerat. Vill man bygga ett rikt kulturliv med 22.000 invånare varav 18.000 finns i centralorten, det snyter man inte från näsan då måste man våga satsa. (Intervju med politiker)

I den påbörjade stadsomvandlingen har kommunen utarbetat en vision för framtiden (döpt till Kiruna 2.0), med en stark betoning på vikten av att lyssna till och involvera Kirunas människor i processen. Genom offentliga möten, utställningar, enkäter och interaktiv kommunikation har kommunen försökt uppmuntra till en aktiv dialog mellan Kirunas invånare och de viktigaste aktörerna i flytten. Motiveringen för visionsarbetet Kiruna 2.0, som lanserades under 2012, var behovet av en omfattande förståelse av de boendes behov, förväntningar och önskemål kring deras framtida samhälle. Målet beskrivs i termer av att utveckla en sammanhållen och legitim samförståndsvision för framtiden i Kiruna, för att på så sätt styra kommunens utveckling och därmed effektivt möta de stora utmaningarna som staden står inför. Det argumenteras för vikten av att alla, tillsammans, formulerar en gemensam vision för platsen. Kommuninvånarnas deltagande skapades därmed som en förutsättning för genomförandet av visionen. Att betona deltagande kan betraktas som ett sätt att skapa legitimitet för den nya staden. Denna deltaganderationalitet artikuleras även i termer av jämställdhet och hållbarhet som i sin tur fungerade som instruktioner för arbetet med visionen. Vi menar att visionsarbetet kan sägas handla om att Kiruna kommun officiellt förkunnade en socialt inkluderande vision: att utveckla en mer demokratisk, jämställd, hållbar och dynamisk stad, engagera alla grupper av medborgare i processen och möta alla deras behov och önskemål. Detta resonemang vilar på en form av konsensusrationalitet som i sin tur får bäring för problemrepresentationerna av jämställdhet i visionsarbetet.

Situationen idag i Kiruna kan beskrivas som både hoppfull och hopplös. Ur jämställdhetsperspektiv sett finns många utmaningar när det gäller makt och inflytande, ekonomi/karriär, det obetalda hem- och omsorgsarbetet och mäns våld mot kvinnor. Det positiva som kan skönjas är att arbetsmarknaden tenderar att i större och större utsträckning ”släppa in” kvinnor på de typiskt mansdominerade arbetsplatserna och att kvinnor söker sig till dessa. Dock ser vi inte samma trend åt motsatt håll. Män är förmodligen välkomna att söka sig till kvinnodominerade arbetsplatser men gör inte det, av ett flertal skäl. (Kiruna kommun, inget datum c)

De problemrepresentationer som detta citat illustrerar handlar framför allt om den könssegregerade arbetsmarknaden. Detta präglar dock inte de problemrepresentationer som framkommer när olika arbetsgrupper inom visionsarbetet tar sig an frågan om jämställdhet. Istället artikuleras jämställdhet i visionsarbetet på följande sätt:

- Jämställdhet handlar om att ta både mäns och kvinnors resurser i beaktande, i ett brett perspektiv.
- Ett jämställt samhälle är säkrare och mera jämlikt; ett mera robust samhälle.
- En jämställd arbetsmarknad använder både mäns och kvinnors kompetens på ett bättre sätt och detta kommer också att innebära att fler människor kommer att känna sig inkluderade och att de behövs i samhället.

Den dominerande problemrepresentation som blir resultatet av dessa artikulationer av jämställdhet är att eftersom samhället inte är jämställt tillvaratas inte kvinnors och mäns resurser och kompetens, varken i samhället i stort eller på arbetsmarknaden. En form av kompletterande problemrepresentation handlar om att samhället fortfarande är otryggt och osäkert på grund av att samhället inte är jämställt.

Sammanfattningsvis menar vi att dessa problemrepresentationer av jämställdhet bygger på en föreställning om en win-win situation, jämställdhet sammankopplas med icke-konflikt och detta underbyggs i sin tur av en förståelse av män och kvinnor som olika och kompletterande subjekt. Dessutom artikuleras både mångfald och tolerans i relation till jämställdhet, och presenteras även som viktiga aspekter för att alla medborgare ska ingå i det framtida Kiruna. Således betonades jämställdhet som något som är ”all inclusive”, som tar aspekter som etnicitet/ras och sexualitet i beaktande.

Efter att visionsarbetet var avslutat formulerade en arbetsgrupp inom Kiruna kommun *Utvecklingsplanen för Nya Kiruna* (Kiruna kommun 2014b). Den beskrivs

som en icke lagreglerad (eller bindande) form av planering för att utveckla riktlinjer och principer för utvecklingen av den nya staden, men den ges samtidigt status som ett centralt dokument för beskrivningen av vad Kiruna skall vara.

Det framtida Kiruna ska vara ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbart, och jämställdhet är ett viktigt medel för att uppnå detta. (Kiruna kommun 2014b: 7)

Jämställdhet görs till en strategi i skapandet av ett attraktivt, hållbart Kiruna. Vissa värden kopplade till människors upplevelser av dessa platser, exempelvis arkitektoniska kvaliteter och identiteter som förmedlar stolthet, adresseras också och vi ser värdeskapandet i relation till platsen som centralt för hur Kiruna skapas i utvecklingsplanen.

I en jämlik stad som är tillgänglig för alla är det därför viktigt att alla människor kan känna sig säkra och trygga på gator, torg och i parker. (...) en jämlik stad har ett transportsystem där alla människor har möjlighet att ta sig fram, oavsett ålder, funktionsnedsättning eller ekonomi och där människors livsmiljö är lika viktiga som hög framkomlighet. (Kiruna kommun 2014b: 15)

För att alla Kirunabor ska känna sig välkomna på de offentliga platserna utformas de för att locka en blandning av människor. Det kan t.ex. handla om att det i parker finns både lekplatser, snowboardramp och lugna bänkar för att locka olika åldersgrupper eller att idrottsområden innehåller sporttyper som intresserar både tjejer och killar. (Kiruna kommun 2014b: 37)

Problemet med jämställdhet representeras därmed delvis som rädsla och otrygghet, delvis som brist på tillgänglighet och delvis som brist på ”mångfald”. Dokumentet består framför allt av tekniska detaljer i planeringen, samtidigt som dessa även diskuteras i termer av värdeord som attraktivitet. Det finns ingen uttalad diskussion kring en jämställd planering i dokumentet. Detta kan delvis förklaras med fokuseringen på tekniska detaljer. Och det är just fokus på de tekniska detaljerna som vi ser kommer att påverka görandet av jämställdhet. Det blir en slags rundgång i argumentationen där jämställdhet representeras som något som kan komma senare.

Just nu diskuteras en hel del tekniska detaljer om arkitekttävlingen och så vidare. Det är för svårt att nå ut om genusfrågor i bullret. Vi får vänta lite. (Interview, tjänsteperson, Kiruna kommun)

Sammanfattningsvis representeras jämställdhet i görandet av det nya Kiruna som en form av instruktion, en slags metod för att uppnå ett gott samhälle, men som samtidigt inte "följer med" när stadsomvandlingsarbetet ska konkretiseras. Det är svårt att hitta en problemformulering som på något sätt konkretiserar arbetet med jämställdhet, mer än att det handlar om brist på inflytande. "Alla ska med" är budskapet. Men varför inte alla redan är med går inte att uttröna. På så sätt etableras ett tydligt glapp mellan problemformuleringar som handlar om någon form av övergripande brist på inflytande, eller kanske rättare sagt deltagande, hos vissa grupper i samhället och de förslag och insatser som det mer konkreta planeringsarbetet innebär (jämför Rönblom 2011). Problemrepresentationen av jämställdhet blir motsägelsefull. Samtidigt som jämställdhet målas upp som något stort, viktigt och avgörande, saknas konkretisering av vad detta betyder. Jämställdhet övergår i attraktivitet och delvis inkludering. Problemet som ska lösas kopplas bort från könade (makt)relationer. Jämställdhet blir en självklar byggsten i skapandet av ett bättre Kiruna, samtidigt som det inte artikuleras vad detta faktiskt innebär. Det finns inget problem som behöver lösas. Här menar vi att det är samma underliggande rationalitet i visionsarbetet som präglar talet om jämställdhet, nämligen deltagande och att deltagande och inflytande görs till samma sak. Vi ser också uttryck för en form av frustration när det gäller platsen, att det är svårt att problematisera den plats som samtidigt behöver beskrivas i termer av framgång. Representationen av platsen blir dubbel. Den behöver bli attraktiv samtidigt som den i sig redan är unik och särskild. Samma rationalitet gäller för jämställdhet. Jämställdhet behöver finnas med och är bristfällig samtidigt som jämställdhet också redan finns med, genom det inkluderande deltagandet.

Strippklubben – en katalysator för aktivism?

"Alla snackar om stripporna, Kirunaborna står enade mot nya klubben – åtminstone utåt sett". (Aftonbladet 10 november 2013)

Strippklubben och debatten kring strippklubben blev en nationell nyhet. Vi har valt att betrakta uttalanden och praktiker i relation till etableringen av strippklubben som en form av mobilisering av frågor som berör jämställdhet. Det blev ett sätt att studera organisering, inte minst utifrån att våra ansträngningar att hitta olika former för utomparlamentarisk politisk organisering mer eller mindre hade misslyckats. Flera av våra informanter har också lyft fram strippklubben som en händelse som aktiverade en diskussion om jämställdhet:

Jag tror att det stora i allmänhet som väckte frågan var ju strippklubben, den tror jag har lyft upp, på både gott och ont, diskussionen om synen på kvinnan och kroppar och på sexualitet och jag tror, och inte bara sexualitet utan arbete och den delen också. (Intervju tjänsteperson Kiruna)

I samma veva som strippklubben öppnade startades två facebooksidor; ”Ja tack till strippklubb i Kiruna” och ”Vi som vill ha ett Kiruna utan strippklubb” men det var framför allt de som inte ville se en strippklubb som kom att höras i debatten. Och det är formuleringar som ”ett Kiruna utan strippklubb” som återvänder i argumentationen.

Vilket Kiruna vill vi leva och växa upp i? Vilken människosyn vill vi ska präglade vår framtidsstad? Kom och visa att du inte accepterar strippklubben som en del av Kirunas nöjesliv. Sexuell exploatering av kvinnor är inte underhållning! (Flyer, Demonstration för ett Kiruna utan strippklubb, den 18 december 2013)

Många olika aktörer – politiker, företagsrepresentanter, aktivister – uttalade sig i media och demonstrationer genomfördes. Vänsterpartiet startade studiecirkel om feminism. Den aktivism, framför allt i relation till frågor som rörde jämställdhet och inflytande, som vi saknat sedan vi började studera stadsomvandlingen materialiserades plötsligt.

I veckan har en ny verksamhet startat i Kiruna, där en restaurang sedan i torsdags har striptease som underhållning på sin krog. Nu går Vänsterpartiet i staden ut och som första politiska parti uttalar sitt stöd för motstånd mot verksamheten. (P4 Norrbotten 2013)

Kommunledningen i Kiruna var kritisk till etablerandet av en strippklubb i staden och kommunalrådet Kristina Zakrisson menade att:

Jag tycker att det är en tragisk verksamhet. Jag vill absolut inte ha det i Kiruna (...). Vi håller på att undersöka om vi på formell väg kan hindra den här verksamheten. (Linder 2013)

Även LKAB uttalar sig i media och meddelar att de sagt upp sitt avtal med den restaurang som nu blivit strippklubb utifrån att verksamheten inte är förenlig med företagets etikpolicy:

Vi har sagt att vi verkar för jämställdhet och mångfald och det gör inte den

här verksamheten. Striptease som sådan står ju för en människosyn som ser på människor som objekt och inte för deras färdigheter eller kunskaper. Det är också tveksamheter kring om den här verksamheten följer gällande kollektivavtal som våra leverantörer måste följa, säger han. Anders Lindberg säger att den debatt som blossat upp mot en strippklubb i Kiruna visar på en positiv kraft i samhället. – Jag tycker att det är väldigt positivt att det är så starka reaktioner mot den här typen av verksamhet. Det är jättepositivt att se den debatt som har startat, det är tecken på ett attraktivt samhälle. Jag tror inte det här behöver få fler negativa effekter än det uppenbara att de har öppnat, säger han. (Karlsson 2013a)

Det vi ser är därmed en problemrepresentation där strippklubben inte är förenlig med ett attraktivt samhälle och något som hotar ambitionerna kring ett jämställt Kiruna. Situationen som uppstår manar till att olika aktörer aktivt tar ställning mot strippklubben och därmed också artikulerar önskan om ett jämställt Kiruna. Motståndet blir ett gemensamt förhållningsätt. Strippklubben bidrar till formulerandet av vad platsen är och bör vara eftersom den väcker en debatt kring vad platsen Kiruna inte bör vara; en plats där det finns en strippklubb. Strippklubben tvingade fram en reaktion och det är många som tar aktiv ställning mot strippklubben, exempelvis Kiruna kyrkliga samfällighet, Esrang/SSC etcetera. Samtidigt var det en debatt som ganska snart klingade av. Men för Feministiskt initiativ, som startade en lokalavdelning i samma veva, hade debatten kring strippklubben betydelse. Strippklubben kom att symbolisera det som uppfattades som fel i staden:

Många här är trötta på jargong och machokultur, konstaterar Frida Kullebjörk, som startade FI:s lokalavdelning i Kiruna i slutet av förra året. Starten sammanföll med striden om en strippklubb som etablerats i Kiruna, och som för många kom att symbolisera det man kände var fel i kommunen. – Strippklubben var under ett par månaders tid det enda som diskuterades vid fikaborden i Kiruna och det innebar ett feministiskt uppvaknande för många, berättar Frida Kullebjörk. (Dahl 2014)

De var framförallt två problemrepresentationer som producerades i relation till etableringen av en strippklubb. Den ena artikulerades kring bilden av Kiruna: bilden av machostaden, problemet som måste lösas är den negativa bilden av Kiruna som står i vägen för att skapa det attraktiva samhället, och därmed ambitionen att skapa en jämställd plats. Den andra problemrepresentationen synliggör kvinnors faktiska situation i Kiruna: etableringen av en strippklubb visade på att kvinnor

värderas lägre i Kiruna. Denna problemrepresentation vilade på det underliggande antagandet om att "alla" kvinnor i Kiruna är drabbade och nedvärderade, men den konkretiserades inte i relation till de kvinnor som faktiskt arbetade på strippklubben. Platsen Kiruna stod i centrum för hur dessa problemrepresentationer skapades, med de underliggande antagandena om att det finns en (homogen) grupp kvinnor i Kiruna, respektive en (homogen) grupp män. Det var alltså klubben i sig som stod i centrum för den officiella problemformuleringen, vilket även innebar att de män som besökte klubben inte artikulerades som ett problem.

Det jämställda Kiruna – fortfarande en vision

Vi har nu gjort tre nedslag där jämställdhet aktiveras i Kiruna. Jämställdhet har i dessa sammanhang fyllts med delvis olika innehåll men det är tydligt att attraktivitet är en central underliggande rationalitet, ofta i kombination med deltagande liksom avsaknad av konflikt mellan kvinnor och män både i hur jämställdhet produceras inom ramen för LKAB:s och Kiruna kommuns arbete. Jämställdhet produceras som något som alla vinner på och som förbättrar en befintlig situation. Genom att arbeta med jämställdhet och mångfald blir både arbetsplatsen och staden mer attraktiv och innovativ. Det finns även konkurrerande problemrepresentationer som relaterar till frågor om delaktighet och diskriminering, framför allt i delar av det material som vi analyserat från LKAB. När det gäller kommunens arbete visar relationen mellan hur jämställdhet artikuleras i visionsarbetet respektive i planeringsprocesserna, att artikulationer om jämställdhet successivt försvinner när arbetet med planeringen konkretiseras. Strippklubben aktiverade en delvis annorlunda problemrepresentation. Kritiken handlade framför allt om att den typen av verksamhet inte ska få finnas i Kiruna. På så sätt etablerades en föreställning om att Kiruna "egentligen" är en plats där den här typen av verksamhet inte förekommer. Problemet förlades därmed i stor utsträckning på strippklubben, som om den var något som kom utifrån.

Vad kan då sägas om hur platsen Kiruna produceras i relation till hur jämställdhet produceras? Den diskussion och den organisering som följde i spåren av strippklubbens etablering, är den situation där platsen Kiruna tydligast artikuleras i samband med frågor om jämställdhet. Kiruna är inte en plats där det finns en strippklubb. Kiruna produceras som en plats där andra ideal gäller, där det finns en människosyn som inte är förenlig med strippklubbar. Det är framför allt att strippklubben inte passar in i den bild som både kommunledning, andra politiska partier, LKAB, Metall och större företag menar ska gälla för Kiruna. Frågor kring situationen för de kvinnor som arbetar på strippklubben samt vilka män som förväntas besöka den lyftes visserligen av vissa, men fokus i talet om strippklubben låg framför allt på att denna typ av verksamhet inte hörde hemma i Kiruna.

Även i hur jämställdhet produceras i LKAB finns liknande tendenser gällande platsen Kiruna. Det handlar om att visa upp en bild av bolaget som jämställt och inkluderande. Det är bilden utåt, för att kunna rekrytera arbetskraft, som framför allt görs central. I kommunens visionsarbete produceras en bild av Kiruna som en jämställd plats där det enbart finns vinnare och inga förlorare. Igen är det bilden av Kiruna som står i förgrunden.

Dessa artikulationer av jämställdhet i relation till platsen inbegriper en mängd tystnader. Det är framför allt betydelse av etnicitet/ras och klass som tystas när jämställdhet, men även mångfald, diskuteras. Delvis kan detta handla om bristen på konkretisering i talet om jämställdhet och mångfald, men i de sammanhang där någon form av konkretisering sker artikuleras situationen enbart i termer av kvinnor och män. Det är också enbart bilder på vita kvinnor och män som återfinns i LKAB:s presentationsmaterial och på deras hemsida. Ett sätt att förstå dessa tystnader är att bristen på artikulationer av maktrelationer i relation till talet om jämställdhet och mångfald, skapar svårigheter i att artikulera dimensioner som tydliggör maktrelationer. Den dominerande svenska jämställdhetsdiskursen kan sägas bygga på föreställningen om kvinnor och män som komplementära. Genom denna diskurs är det möjligt att tala om kön utan att dra in makt i analysen. Effekten av detta är att ingen görs till ansvarig för den situation som råder, något som också möjliggörs genom avsaknaden av maktanalys. Kvinnor

framstår som förlorare medan män inte artikuleras som grupp genom att analysen stannar vid att det är bilden av machostaden som är problemet – inte män som grupp.

Vikten av konsensus för att nå "de rätta resultaten" kan betraktas som en integrerad del av de avpolitiserande processer som idag präglar i princip all politik.

Effekten blir också att föreställningar om olikhet förstärks, i relation till kön men även i relation till etnicitet,

Vad är då svaret på vår inledande fråga? Vad är det som ska ändras, bilden av Kiruna eller situationen i Kiruna? Vår studie ger inte något entydigt svar på denna fråga, men vi menar ändå att det i stor utsträckning är bilden av Kiruna som ska ändras. Vår förståelse av varför dessa situationer av jämställdhet, trots spår av problemrepresentationer som berör makt och könade privilegier, riskerar att resultera i en form av platsmarknadsföring. Detta relaterar vi till de processer av avpolitisering som idag präglar politiken. Trots att mäns privilegierade position och kvinnors underordning explicit artikuleras i flera sammanhang och av i princip alla aktörer, blir de åtgärder som föreslås, liksom den konkretisering av problemet som artikuleras i relation till etableringen av en strippklubb, riktade mot att förändra bilden av Kiruna – inte maktförhållandena mellan kvinnor och män. Vi hävdar att en övergripande förklaring

till denna situation handlar om svårigheterna med att politisera frågor i dagens politik, i termer av konflikter mellan grupper i samhället (Mouffe 2005). Vikten av konsensus för att nå ”de rätta resultaten” kan betraktas som en integrerad del av de avpolitiserande processer som idag präglar i princip all politik. Det som artikulationerna av jämställdhet i Kiruna visar på är att trots att maktanalysen är explicit närvarande på en övergripande nivå, saknas möjligheterna att göra praktik av denna när jämställdhetsarbetet ska implementeras. Diskurser kring attraktivitet och nödvändigheten av att visa upp ett fungerande samhälle är överskuggande och jämställdhet integreras i denna diskurs. Därmed blir också möjligheterna att förändra könade maktrelationer små. Vi menar att detta måste förstås i relation till att Kiruna – allt från bolag till kommun till aktivister – tvingas förhålla sig till sin inskrivning i periferin. Att ”erkänna” att jämställdhet handlar om mäns överordning och kvinnors underordning förstärker bilden av att kvinnor är ”mer förtryckta i periferin än i centrum”. På så sätt undergrävs den potential för maktanalys som talet om Kiruna som machostad öppnar upp för. Försvaret för platsen Kiruna som attraktiv blir nödvändigt utifrån ett urbant tolkningsföreträde. Attraktivitet och deltagande blir underliggande rationaliteter som motverkar den maktförståelse som också finns i hur problemet jämställdhet representeras. Potentialen för maktanalys finns dock där. Detta borde ge periferin ett försteg framför den urbana norm som säger att staden har fixat jämställdheten.

Referenser

- Abrahamsson, Lena, Johansson, Jan och Andersson, Eira (2010) Från bergets djup till sjunde himlen. *Arbetsmarknad & arbetsliv* 16(4): 11-29.
- Agnew, John (1987) *Place and politics*. Boston: Allen and Unwin.
- Andersson, Eira (2012) *Malmens manliga mysterium: en interaktiv studie om kön och tradition i modernt gruvarbete*. Luleå: Luleå tekniska universitet.
- Bacchi, Carol Lee (1999) *Women, policy and politics. The construction of policy problems*. London: SAGE.
- Bacchi, Carol Lee (2009) *Analysing policy: what's the problem represented to be?* Frenchs Forest, N.S.W.: Pearson.
- Bergmark, Kenth (2012) Jämställdhet viktig för gruvsatsningen. *Norrbottenskuriren* 17 april 2012.
- Bergström, Torbjörn (2012) Kiruna bygger mönsterstaden 2.0. *Genus* 2012:2.
- Dahl, Svend (2014) När verklighetens folk blev feminister. *Allehanda* 28 augusti 2014. <http://www.allehanda.se/opinion/ledare/nar-verklighetens-folk-blev-feminister> [20 september 2014].
- Eriksson, Madeleine (2010) *(Re)producing a periphery. Popular representations of the Swedish North*. Umeå: Umeå University.
- Hägg, Kerstin (1993) *Kvinnor och män i Kiruna: om kön och vardag i förändring i ett modernt gruvsamhälle 1900-1990*. Umeå: Umeå Universitet.
- Karlsson, Alexander (2013a) LKAB: 'Vi gör inte affärer med dem så länge den här verksamheten pågår'. *Norrländska Socialdemokraten* (NSD) 5 november 2013.
- Karlsson, Alexander (2013b) Strippklubben som splittrat samhället. *Norrländska Socialdemokraten* (NSD) 14 november 2013.
- Kiruna kommun (2014) *Visionsarbete*. [www.kiruna20](http://www.kiruna20.se) [22 mars april 2014].
- Kiruna kommun (2014b) *Kiruna Utvecklingsplan*. <http://flugan.kommun.kiruna.se/utvecklingsplanen.pdf> [28 mars 2015].
- Kiruna kommun (inget datum a) *Kirunas framtidsvision*. www.kiruna.se/kommun/Kommun-politik/Kirunas-framtidsvision/ [12 april 2015].
- Kiruna kommun (inget datum b) *Stadsomvandlingen*. www.kiruna.se/stadsomvandlingen [12 april 2015].
- Kiruna kommun (inget datum c) *Slutrapport, jämställdhet och mångfaldsgruppen*. www.kiruna.se/PageFiles/1012/Jamstallldhet%20och%20mangfald.pdf?epslanguage=sv [28 september 2014].
- Kiruna Lappland (2014) *Reseguide*. <http://www.kirunalappland.se/se/Om-Kiruna-Lappland/Broschyre/> [20 september 2014].
- Lindberg, Staffan och Bardel, Andreas (2013) Alla snackar om stripporna. *Aftonbladet* 10 november 2013.
- Linder, Alexander (2013) Kommunledningen i Kiruna vill stoppa striptease-showerna. Sveriges Radio 4 november 2013. www.sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=98&artikel=5693983 [20 september 2014].
- LKAB (inget datum a) Attraktiva LKAB. www.lkab.com/sv/Framtid/Strategi/Fokusomraden/Attraktiva-LKAB/ [12 april 2015].
- LKAB (inget datum b) Mångfald. www.lkab.com/sv/Var-filosofi/Arbetsmiljo-och-sakerhet/Mangfald/ [12 april 2015].

Lombardo, Emanuela och Meier, Petra (2009) Stretching, bending and inconsistency in policy frames on gender equality. Lombardo, Emanuela, Meier, Petra och Verloo, Mieke (red) *The discursive politics of gender equality: stretching, bending and policy-making*. Abingdom, Oxon: Routledge.

Lorentzi, Ulrika (2012) Berättelser om gruvarbete ändrar syn på manlighet och säkerhet. <http://www.jamstall.nu/praktiska-exempel/personal-och-arbetsmiljo/berattelser-om-gruvarbete-andrar-syn-pa-manlighet-och-sakerhet/> [10 maj 2015].

Magnusson, Eva, Rönnblom, Malin och Silius, Harriet (2008) Critical studies of gender equalities. *Nordic dislocations, dilemmas and contradictions*. Göteborg: Makadam.

McDowell, Linda (1999) *Gender, identity and place: understanding feminist geographies*. Minnesota: University of Minnesota Press.

Massey, Doreen (1994) *Space, place and gender*. Cambridge: Polity Press.

Mouffe, Chantal (2005) *On the political*. London: Routledge.

Nilsson, Bo (2009) *Kiruna, staden som ideologi*. Umeå: Boréa Bokförlag.

Norberg Juuso, Lina (2014) Bra lön ger härlig vardag. *Norrländska Socialdemokraten* (NSD) 8 maj 2014.

P4 Norrbotten (2013) Vänsterpartiet säger nej till striptease-klubb i Kiruna. <http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=98&grupp=3596&artikel=5693588> [14 maj 2015].

Rönnblom, Malin (2002) *Ett eget rum?: Kvinnors organisering möter etablerad politik*. Umeå: Umeå Universitet.

Rönnblom, Malin (2011) Vad är problemet? Konstruktioner av jämställdhet i svensk politik. *Tidskrift för Genusvetenskap* 30(2-3): 33-56.

Sandberg, Linda och Rönnblom, Malin (2013) Afraid and restricted vs bold and equal: Women's fear of violence and gender equality discourses in Sweden. *The European Journal of Women's Studies* 20(2): 189-203.

Verloo, Mieke (red) (2007) *Multiple meanings of gender equality. A critical frame analysis of gender policies in Europe*. New York: CEU Press.

Nyckelord

Jämställdhet, plats, Kiruna, kritisk policyanalys, problemrepresentationer, könade maktrelationer

Malin Rönnblom

Umeå centrum för genusstudier

Umeå Universitet

901 87 Umeå

E-post: malin.ronnblom@ucgs.umu.se

Linda Sandberg

Umeå centrum för genusstudier

Umeå Universitet

901 87 Umeå

E-post: linda.sandberg@ucgs.umu.se